

SOS: patrimoni bibliogràfic en perill

Les biblioteques universitàries del país no poden absorbir per falta d'espai els fons bibliogràfics dels professors que es jubilen. Aquesta problemàtica posa en evidència la falta d'una política clara sobre com s'han de gestionar aquests llegats, que sovint s'acaben dispersant i es perd així un valuós patrimoni

a

llegim

46-47

- Una nova biografia de Pla reivindica la seva amant, Aurora Perea
- 'Mentre em moria', de William Faulkner

48-49

- Ramon Mas s'endinsa en la literatura decadentista catalana
- Panini recupera la saga de Spiderman

◆◆◆◆◆ Valèria Gaillard

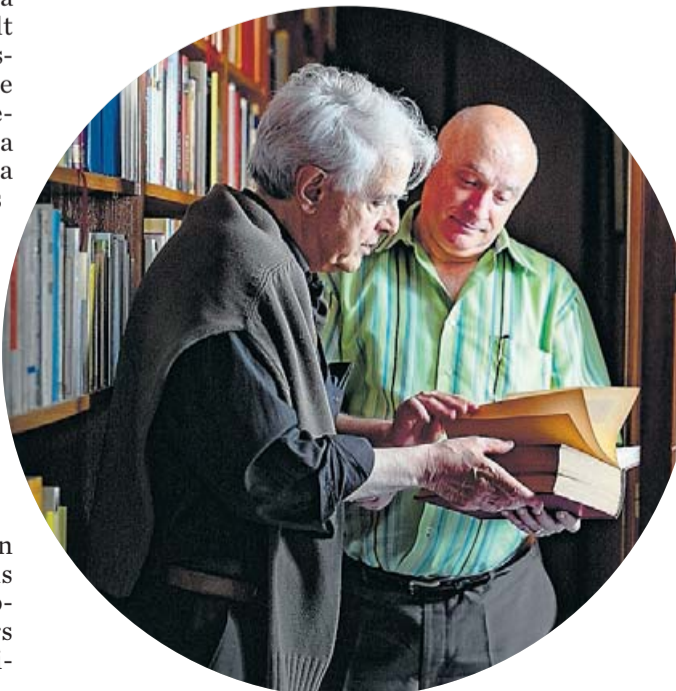
“**N**o hi ha res més difícil, avui dia, per a un professor jubilat, que que acceptin la seva biblioteca a la universitat”. Víctor Gómez Pin, professor emèrit de filosofia a la UAB, és un dels molts docents que han rebut un “no” rotund per resposta a la seva proposta de llegar la seva biblioteca especialitzada per enriquir la universitària. “Ja m’imagino que els meus llibres acabaran en una cadena d’aquestes de segona mà i és molt trist”, explica Josep M. Bech, professor de filosofia jubilat de la UB, que té a casa seva dues habitacions plenes de llibres sobre fenomenologia alemanya. “És absurd que aquesta biblioteca, que he construït després de dècades d’estudi, acabi al contenidor”, afegeix el professor de filosofia de la UB Salvi Turró, que té els noranta volums de l’obra completa en alemany de Heidegger, a banda d’una col·lecció única sobre idealisme alemany de dos-cents títols. “És una ocasió perduda per a la biblioteca universitària, perquè és complementària i inclou llibres avui intromables”.

Els dos professors s’emmirallen en Alemanya, on les institucions universitàries fa temps que gestionen els *Nachlass* dels professors –que són els llegats (arxius i lli-

bres) que deixen quan es jubilen i que s’entreguen de forma pòstuma–, però on també existeix el *Vorlass*, una donació que es fa en vida. A banda, a Alemanya hi ha l’Arxiu de Literatura Alemanya de Marbach, que recull els llegats d’escriptors i personalitats des del 1750 fins a l’actualitat, tot centralitzat i disponible. “Pot semblar una ximpleria, però poder disposar d’aquest material és molt valuós per als investigadors.

ELS PROFESSORS DE FILOSOFIA DE LA UB JOSEP M. BECH I SALVI TURRÓ A LA BIBLIOTECA D'AQUEST ÚLTIM.

FRANCESC MELCION

Gràcies a la recuperació del *Nachlass* d’un professor que coneixia Hegel i Fichte, un tal Diez, s’ha pogut recuperar la baula perduda en els estudis de l’idealisme alemany”, diu Turró.

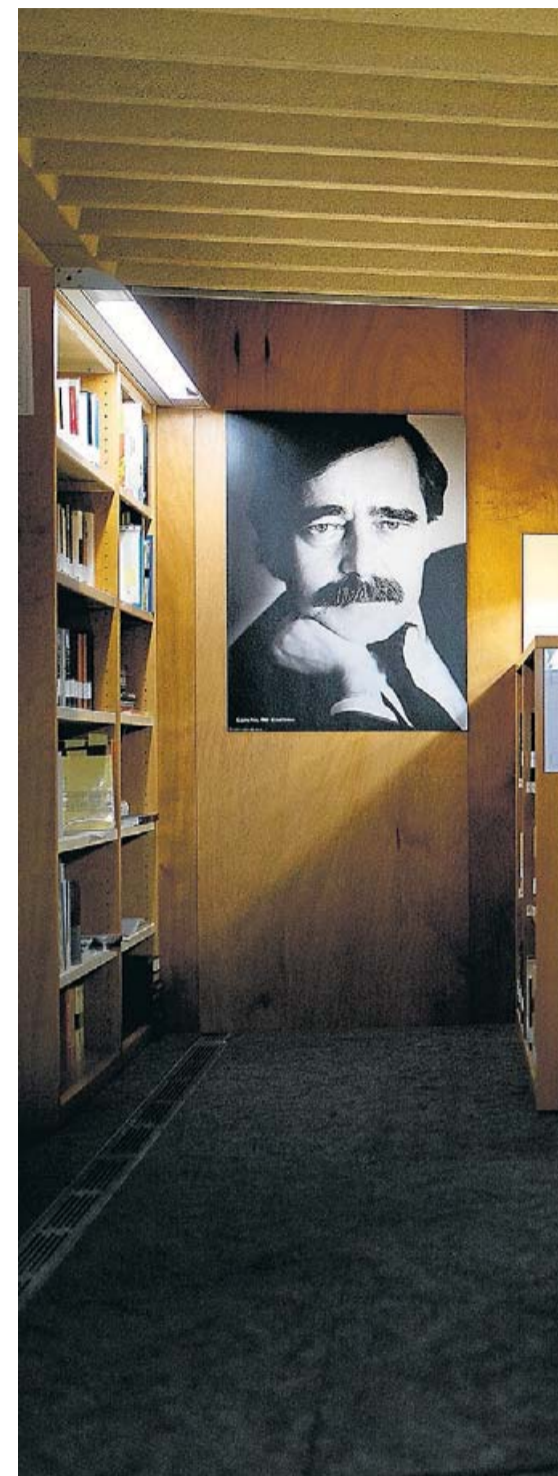
“A Alemanya ho tenen molt ben resolt. En canvi, aquí, per deixar un llibre a la biblioteca ens demanen deu euros: no té ni cap ni peus”, es queixa Bech. “Volem llegar els nostres fons bibliogràfics, no per un

AMB LA PÈRDUA D'AQUESTS LLEGATS SURT PERJUDICADA LA INVESTIGACIÓ

tema narcisista –tant ens fa que s’identifiquin amb el nostre nom– sinó perquè aquests fons, que tenen una unitat i un sentit, no es perdin”.

L’espai també és or

Des de l’altra banda de la lleixa, els responsables de biblioteques universitàries assenyalen les dificultats que tenen a l’hora de donar aixopluc a tots els llegats oferts. “S’han de posar restriccions perquè no podem acollir segones, tercers, quarts còpies dels mateixos títols, no es pot gestionar econòmi-

EL MALDECAP DELS LLEGATS VE DE LLUNY

El problema de la preservació dels llegats no és d'avui i afecta pensadors i escriptors de tots els temps. La història ens forneix d'algunes anècdotes sucoses, com ara la del llegat de Diderot, que es conserva a Sant Petersburg. I com va anar a parar a Rússia? Resulta que Caterina la Gran, amiga i còmplice del filòsof francès, li va comprar la seva biblioteca quan aquest havia de menester diners per dotar la seva filla. En va mantenir l'usdefruit en vida i, dos anys després de la seva mort, el 1784, van traslladar-la juntament amb els seus arxius a la ciutat russa. Aquesta operació, si bé li va permetre viure tranquil·lament els últims anys de la seva vida, va tenir un impacte negatiu en la recepció de la seva obra, perquè part del llegat es va extraviar. Ja al segle XX, els cercles filosòfics coneixen bé el cas Hans-Georg Gadamer: la seva dona va vendre la seva biblioteca pensant que als 90 anys el filòsof tenia els dies comptats, però al final fa viure fins als 102!

WIKIMEDIA COMMONS

cament”, afirma Josep Turiel, director de la Biblioteca CRAI de Lletres de la UB, que reconeix que l'època de les grans donacions s'ha acabat: “Ara hi ha una clara política de restricció”.

Cada centre exposa públicament els criteris que segueix a l'hora d'acceptar llegats, i gairebé tots coincideixen en tres punts: han de ser complementaris, han d'estar vinculats amb els grups de recerca de la casa i han de ser útils, en el sentit que han d'aportar alguna cosa extra a la biblioteca. A la UB, per exemple, acaben d'acollir els llegats de la doctora Susan Ballyn, especialitzada en estudis australians, i els de la doctora Teresa Martínez, de literatura hebrea. “No teníem res de similar –subratlla Turiel–. Entenc que els professors busquin una solució amorosa per a les seves biblioteques, però és inassumible”.

Un material altament sensible

“En els temes de donacions de fons cal ser molt delicat i sensible, perquè la persona entrega els seus llibres en un acte de generositat i s'han de tractar amb cura”, comenta Montserrat Espinós, directora de la Biblioteca de la UPF, un dels centres més oberts alhora de rebre llegats bibliogràfics. L'última donació que han acceptat: l'arxiu del filòsof Xavier Rubert de Ventós. “Nosaltres

acceptem els fons sempre que no siguin obsolets, estiguin en bones condicions i tinguin vinculació amb els grups de recerca de la casa, encara que no siguin professors”. La UPF també ha acollit la biblioteca del professor de literatura comparada de la UB Jordi Llovet, que va fer donació dels seus 30.000 volums –entre llibres nous i de bibliofília–, i l'arxiu Gianni Vattimo, entre altres fons excepcionals. “Per a nosaltres

ELS RESPONSABLES DE LES BIBLIOTEQUES DIUEN QUE ÉS “INASSUMIBLE” ACOLLIR TOTS ELS FONS

és un honor acollir fons com aquests que donen valor a la Universitat”. Va ser a través d'un dels seus deixebles, Santiago Zabala, que aquest preuat arxiu va anar a parar al Dipòsit de les Aigües de l'UPF, on gaudeix d'un espai propi. De professors de la casa, preserven el llegat del filòsof Eugenio Triás (arxiu i biblioteca) i del recentment traspasat professor Josep Fontana, que ja en vida anava assortint la biblioteca de les últimes novetats.

“Alguns professors, com en Fontana, són formiguetes i sempre han anat portant llibres. El professor Josep Maria Micó, per exemple,

EL DIPÒSIT DE LES AIGÜES DE LA UPF CONTÉ COL·LECCIONS ESPECIALS DE FONS BIBLIOGRÀFICS COM LA D'EUGENIO TRIÁS.

FRANCESC MELCION

ens va donar fa uns dotze anys una biblioteca particular centrada en estudis literaris i teoria de la literatura composta per vint mil volums. No ens els ha entregat de cop, sinó que cada any fem trameses de dos o tres mil volums”.

Cal no oblidar que rere cada donació hi ha un treball ingent: la tasca de processar, catalogar, tractar i finalment posar a disposició del públic aquest fons, i per a això calen mitjans. “A la Universitat encara estem patint una crisi que no ens permet enllestir els treballs de rehabilitació del Dipòsit de les Aigües i per això som molt curosos a l'hora d'acollir fons, perquè l'espai no és com un xiclet, sinó que és limitat”.

Aquesta realitat es pot extrapolar a altres universitats del país. La que té més problemes d'espai, atesa la seva antiguitat, és la Universitat de Barcelona, que tanmateix conserva els fons d'alt valor patrimonial, com els d'Antoni Vilanova, Carles Miralles i Joan Solà o el llegat monumental de l'Institut Cambó. A la UAB, per exemple, conserven els llegats de l'escriptor José Agustín Goytisolo, el filòsof Kurt Hübner i el filòleg Francisco Camps Miró o el de ciència-ficció de Xavier Úcar, mentre que a la Universitat de Girona preserven el fons Josep Ferrater Mora, el Prudenci i

Aurora Bertrana, el de Raimon Panikkar o el de l'historiador Pierre Vilar. A la Universitat de Lleida conserven el fons Josep Vallverdú, el de Màrius Torres, el dels cronistes Sol i Torres i el Samuel Gili i Gaya, per citar alguns exemples.

Una organització mil·limètrica

Per fer front a aquesta manca d'espai es va crear un equipament providencial, el GEPA (Garantia d'Espai per a la Preservació de l'Accés), a Lleida, que es va posar en marxa l'octubre del 2008 en una antiga caserna militar. La solució d'un magatzem remot no és cap novetat: la biblioteca d'Alexandria comptava amb un annex remot, el temple de Serapeu, on es guardaven almenys 48.000 pergamins. “Aquest magatzem cooperatiu endegat pel Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC) ens permet alliberar espai posant-hi els llibres que tenen un baix ús i, gràcies a les noves tecnologies, les biblioteques ens coordinem a l'hora d'adquirir i conservar fons”, explica Josep Turiel.

Malgrat aquest equipament, els problemes d'espai no es resolen i no és estrany veure a les biblioteques taules amb llibres perquè la gent els agafi: una manera menys dolorosa d'esporgar. Turiel assenyala, a més, l'especificitat d'uns fons bibliogràfics que no perden interès amb els anys: “En les carreres de ciències els llibres queden obsolets, però en les d'humanitats això no passa”.

El problema dels llegats afecta molts altres àmbits, no només l'universitari, i està marcat per la voluntat dels donants. Un dels casos més paradigmàtics va ser la troballa el 2015 als Encants de Barcelona de llibres descartats per la família d'Albert Ràfols-Casamada i Maria Girona. Altres fons s'han conservat gràcies a la implicació de particulars, com ara el de Xavier Benguerel, en mans de l'escriptor Julià Guillamon. Recentment, hem sabut que el fons d'Arnau Puig el conservarà la revista d'art *Bonart*.

El nou repte: el format digital

La Biblioteca de Catalunya (BC) treballa amb la Institució de les Lletres Catalanes per acollir llegats d'escriptors morts –Vázquez Montalbán, Huertas Claveria–, i també en vida –Joaquim Carbó, Maria Barbal–, però també de professors en col·laboració amb els centres docents. De Carles Miralles, per exemple, han acceptat els arxius personals i part de la biblioteca (30.000 volums). “Davant d'una proposta de donació fem un inventari íntegre del que ens arriba encara que no ens ho quedem tot, però així queda constància del conjunt”, diu Eugènia Serra, directora de la BC. “Som una instal·lació pública i hem de ser sostenibles, per això sovint agafem la part més especialitzada i la que té un valor”. Segons Serra, cada cas és únic i fan “un vestit a mida”. El 95% dels fons de la BC són donatius, un gest –la donació– que pot tenir beneficis fiscals. Dipositària de tots els títols que es publiquen cada any a Catalunya i en català a l'estat espanyol, la BC afronta ara un altre repte: el format digital, que potser no requereix tant d'espai com el paper, però sí servidors informàtics. ♦